Рюноске Акутагава

Момотаро

Переклад Євдокії Кашуби

Джерело

Давним-давно, давним-давно у глухій хащі росло величезне персикове дерево. Ні, сказати просто "величезне" – цього, певно, недостатньо. Його гілки простягалися за хмари, його коріння доходило до Країни мороку до самого дна землі. У переказі говориться, що ще під час творення світу бог Ідзанагі, щоб відігнати від себе вісім громів на рівнині між Країною мороку і Світом живих, швиргонув в них персиком – ось із цього-то персика Віку богів і виросло величезне персикове дерево.

З тих пір як існує Всесвіт, це дерево цвіте раз на десять тисяч літ і раз у десять тисяч років приносить плоди. Квіти його схожі на пурпурові парасольки, обрамлені золотими китичками. Плоди – чи потрібно говорити, що і плоди виростають величезними. Але найдивніше те, що кожен плід несе в собі замість кісточки немовля.

Давним-давно, давним-давно персикове дерево, розкинувши над горами і долинами своє гілля, суцільно покриті плодами, купалося у променях сонця. Плоди, які з'являлися раз на десять тисяч літ, зріли тисячу років і не падали на землю. Але одного разу тихим ранком доля у образі священного ворона опустилася на одну з гілок дерева. Ворон став клювати самий маленький персик, який тільки починав червоніти, і той полетів униз. Він пролетів крізь густі хмари і упав у далеку гірську річку. Розсипаючи білі бризки, річка текла між скелями, зрозуміло, в Країну людей.

Як потрапив до людей персик з немовлям після того, як він покинув глухі хащі далеко в горах? Навряд чи варто детально про це розповідати. Це знає кожна японська дитина: стара полоскала у гірській річці білизну старого, який пішов у ліс за дровами…

2

Народжений із персика Момотаро задумав підкорити Онігасіму – Острів Чортів. Чому він це задумав? Та тому, що йому було противно працювати в лісі, на річці чи в полі, як це робили старий і стара. Почувши про його рішення, старі, яким порядком набрид цей норовистий, задерикуватий хлопчина, щоб швидше позбавитися від нього, відразу ж стали збирати його на війну – дали йому прапор, меч, похідний плащ. Мало того, на вимогу Момотаро в дорогу йому напекли ще й просяних коржів.

І так, Момотаро з переможним виглядом відправився в похід на Онігасіму. Йому зустрілася величезна бродяча собака, яка заговорила з ним, блистячи голодними очима.

— Момотаро-сан, Момотаро-сан. Що це висить у тебе на поясі?

— Це просяні коржі, кращі із усіх коржів у Японії, — гордо відповів Момотаро. – Правду кажучи, він і сам сумнівався, чи дійсно його коржі – кращі в Японії. Але собака, почувши про просяні коржі, тут же підбігла до нього.

— Дай мені коржа, і я піду з тобою.

— Момотаро прикинув.

— Ні, цілого коржа я тобі дати не можу. Дам половину.

Собака продовжувала скиглити: "Дай цілого". Але Момотаро не відступав від свого: "Дам половину". Скільки не торгуйся, той, хто нічим не володіє, підкоряється тому, хто чимось володіє. Так і собака, тяжко дихнувши, пішла з Момотаро за половину просяного коржа.

За половину просяного коржа Момотаро, крім собаки, узяв на службу ще мавпу і фазана. Але, на нещастя, слуги Момотаро не ладнали між собою. Собака, яка володіла дужими кликами, постійно шила в дурні простодушного фазана. Фазан, який розбирався у сейсмології та інших науках, постійно залишав у дурнях нерозумну собаку. Сварки між ними не припинялися ні на хвилину, — словом, Момотаро, який узяв на службу собаку, мавпу і фазана, не знайшов у них надійних помічників.

А тут ще й мавпа, відчувши важкість у шлунку, раптом підняла бунт. Вона заявила, що треба ще добре подумати, чи варто за половину просяного коржа супроводжувати Момотаро у похід на Онігасіму. Собака з лайкою кинулася на мавпу і мало не загризла її. Якби фазан не утихомирив собаку, мавпа напевно загинула тут би на місці, ще до того, як їй помстився краб. Але фазан як-небудь утихомирив собаку, а мавпу став навчати принципам вірності господарю і переконувати її підкорятися наказам Момотаро. Однак мавпа, уникнувши кликів собаки, злізла на дерево, яке росло край дороги, і не звертала уваги на умовляння фазана. І тільки дякуючи спритності Момотаро все ж вдалося на кінець умовити мавпу. Дивлячись на неї і обмахуючись віялом, на якому було зображене висхідне сонце, він спокійно сказав їй:

— Ну що ж, не хочеш – не йди зі мною. Але коли Онігасіма буде підкорена, ти не отримаєш своєї долі скарбів.

Жадібна Мавпа викотила очі:

— Скарби? А хіба в Онігасімі є скарби?

— Ще й які! Там є такий чудесний скарб – молоточок щастя, – досить постукати ним, і в тебе буде все, що забажаєш.

— Значить, за допомогою цього молоточка можна буде добути скільки завгодно таких же молоточків, і тоді у кожного з нас буде все, що ми забажаємо. Це добре. Прошу вас, візьміть мене з собою.

— Момотаро, у супроводі собаки, мавпи і фазана, знову пустився в дорогу, щоб якомога скоріше підкорити Онігасіму.

3

Онігасіма – острів, який загубився далеко в морі. Але на ньому були не тільки голі скелі, як думали люди. Насправді острів був чарівним райським куточком, де росли кокосові пальми і щебетали райські пташки. Чорти, народжені в такому раю, більше за все любили, звичайно, мирне життя. Чи краще сказати так: ті, кого називали чортами, були расою, злеліяною в радості набагато більшій, ніж та, яка дісталася людям. Чорти, про яких розказано в повісті про позбавлення від горба, танцювали ночі безперестанку. Чорти, про яких розказано в повісті про маленького монаха, теж, не відаючи про загрозливу їм небезпеку, любувалися дівчатами, які направлялися в храм. Стен-додзі, який мешкав у горах Оеяма, чи Ібарагі-додзі, який мешкав біля воріт Расьомон, вважаються рідкісними злочинцями. Але, можливо, Ібарагі-додзі ніжно любив тракт Судзаку, як ми любимо Гіндзу, і тому час від часу з'являвся біля воріт Расьомон, які стоять на цьому тракті? А Сютен-додзі, я в цьому переконаний, преспокійно розпивав свою горілку в якій-небудь печері в горах Оеяма. Слухи ж про те, що він викрадав жінок (я не збираюся судити про те, справедливі вони чи ні), розпускали самі жінки, ось і все. Чи можна беззаперечно стверджувати, що жінки завжди розповідають про себе правду – уже двадцять років я в цьому сумніваюся. Що ж стосується Райко і чотирьох знаменитих героїв, то, можливо, вони просто відчували надмірну слабкість до жінок.

У густих тропічних заростях чорти грали на кото і танцювали, читали вірші древніх поетів – жили в мирі і спокої. Дружини і дочки чортів ткали, варили саке, плели вінки – загалом. Жили так, як живуть наші дружини і дочки. А сиві, з втраченими кликами відьми няньчили онуків і розповідали про те, які страшні ми, люди:

Якщо будете балуватися, вас відправлять на Острів Людей. Усіх чортів, які потрапляють на Острів Людей, там обов'язково вбивають, як убили у старі часи Сютен-додзі. Що? Хто такі люди? Люди – це страшні істоти, безрогі, з білими руками і ногами. А жінки у них мажуть обличчя, руки і ноги білилами. Уже цим усе сказано. Чоловіки і жінки у людей завжди брешуть, вони жадібні, ревниві, самозадоволені, вбивають своїх друзів і однодумців, здійснюють підпали, крадуть, безпросвітні невігласи…

4

Момотаро нагнав на ні в чому не винних чортів такий жах, якого їм не доводилося переживати з дня існування своєї держави. З криками: "Людина! Людина!" — чорти кинулися врозтіч.

— Вперед! Вперед! Переб'ємо всіх чортів до одного!

Це командував своїми слугами – собакою, мавпою і фазаном – Момотаро, розмахуючи прапором із зображення персика і віялом з зображенням висхідного сонця. Собака, мавпа і фазан, як ми знаємо, не були зразковими слугами. Але, однак, на всьому світі не знайти солдат більш доблесних, ніж голодні тварини. Вони вихором помчали за чортами, що розбігалися. Собака своїми сильними кликами загризала молодих чортів. Фазан гострим дзьобом загризала молодих чортів. Мавпа душила юних відьом …

Після того як усі мислимі і немислимі злочини були здійснені, вожак і кілька вцілілих живих чортів здалися на милість Момотаро. Але чи дійсно

міг торжествувати Момотаро? Онігасіма уже не була раєм, де щебетали райські птахи, як це було вчора. Кокосова діброва була усіяна трупами чортів. Момотаро у супроводі трьох слуг, розмахуючи прапором, вийшов до упалого долу вождя чортів і оповістив:

— Керуючись почуттям жалю, дарую вам життя. Але за це ви повинні піднести мені всі які не є скарби Онігасіми.

— Згодні, піднесемо…

— Крім того, ви дасте мені в заручники своїх дітей.

— Слухаємо, виконаємо і це.

Вождь чортів знову утнувся лобом у землю, а потім з оглядкою звернувся до Момотаро:

— Ми знаємо, що наказані за нанесену вам образу. Але ні я, ні чорти з нашого острова Онігасіми не маємо поняття. Яку саме образу ми нанесли вам. Чи не будете ви ласкаві пояснити, чим ми вас образили?

— Момотаро безсоромно кивнув.

— Кращий із усіх японців, Момотаро, найняв трьох вірних слуг: собаку, мавпу і фазана, — ось чому він прийшов підкоряти Онігасіму.

— Зрозуміло, але навіщо ви найняли цих трьох слуг?

— Я уже давно задумав підкорити Онігасіму і тому з допомогою просяних коржів найняв слуг. Ну як? Якщо ти скажеш, що і тепер не розумієш, я всіх вас переб'ю.

Вождь чортів злякався і, відскочивши на безпечну відстань, зігнувся в поклоні.

5

Кращий із усіх японців, Момотаро, і його слуги – собака, мавпа і фазан – впрягли в повозки зі скарбами чортенят, узятих у заручники, і з тріумфом повернулися на батьківщину… Це добре відомо кожній японській дитині. І все ж життя Момотаро не було щасливим. Чортенята, посміливішав, убили фазана, який їх сторожив, і втекли назад в Онігасіму. Але цього мало. Чорти, які залишилися на острові, час від часу переправлялися через море і то намагалися вбити сплячого Момотаро. То підпалювали його палац. В усякому разі, мавпу, як стверджують, убили помилково. Момотаро лише тяжко зітхав, коли на нього обрушувалося чергове нещастя.

— Як я страждаю від мстивості цих чортів.

— Дійсно, негідники, — забути про благодіяння господаря, який подарував їм життя, — побивалося собака, з участю дивлячись на скорботне обличчя Момотаро.

А в цей час на набережну Онігасіми молоді чорти, облиті світлом прекрасного тропічного місяця, робили із кокосових горіхів бомби, щоб добитися незалежності свого острова. Вони забули навіть про любов до прекрасних юних відьом і працювали мовчки, недобре світячи великими, як блюдця, очима…

6

В незвіданій людям глухій хащі далеко в горах і тепер як у старі добрі часи росте підняте до захмарної висоти величезне персикове дерево, суцільно всіяне плодами. В гірську річку упав і поплив по ній, нам відомо тільки той, один персик, у якому був Момотаро. Але в порослих на дереві

плодах спить незліченна кількість майбутніх героїв. Коли ж на гілці персикового дерева знову з'явиться величезний священний ворон? Так, у порослих на дереві плодах спить незліченна кількість майбутніх героїв…

1924, липень

ПРИМІТКИ

Країна мороку – місце, куди, згідно японської міфології, відправляються душі померлих.

Бог Ідзанагі – один із головних персонажів космогонічних міфів Японії.

Вік богів. – Згідно японської міфології, Японія веде свою історію від так названого "віку богів", які ніби являються прабатьками японських імператорів.

Фазан, тямущий у сейсмології… — Згідно легенди, фазан передбачає землетрус.

…загинула б тут же, на місці, ще до того, як їй помстився краб. – Мається на увазі відома японська казка "помста краба", в якій розповідається, як краб за допомогою своїх друзів – каштана, оси, морської капусти і ступки – помстився мавпі, яка вбила його батька.

…зображення сонця, яке сходить… — Червоний диск сонця на білому фоні – державний прапор Японії.

Повість про позбавлення від горба. – Повість із "Удзісюі-моногатарі", т.І.

Сютен-додзі – знаменитий у середньовічній Японії злодій, який, відправляючись на пограбування, виряджався в чорта.

Ібарагідодзі – його підопічний.

Райко – знаменитий полководець, герой багатьох відомих легенд.

Кото – тринадцятиструнний японський музичний інструмент.